

FIDELA RENOM

PRIMERA REGIDORA DE SABADELL

Sabadell, circa 1935

Guarderia laica del carrer de Maria de Bell-lloc, 2. A la dreta, amb una nena en braços, Fidela Renom.

ANDREU CASTELLS - ARXIU AGUSTÍ SERRA

FIDELA RENOM I SOLER

1891 - 1987

Fidela Renom i Soler és símbol de tota **una generació**. Obrera tèxtil, mestra de guarderia, lliurepensadora, compromesa amb els ideals progressistes i feministes, **la seva figura ha estat poc reivindicada**, com desgraciadament moltes altres, de la vibrant història del republicanisme català.

Nascuda a Sabadell, les inquietuds polítiques de la seva generació, la porten a esdevenir **la primera regidora elegida democràticament** de la ciutat. La mou l'anhel de llibertat que s'obre amb la proclamació de la República i que només un cop d'estat feixista pot estroncar. Després **d'una dècada a l'exili** retorna al país i s'implica en la lluita pels drets de la gent gran, gaudint en els darrers anys de vida d'un cert i merescut reconeixement públic a la seva trajectòria.

És un deure amb les generacions que ens han precedit en la lluita per les llibertats socials i nacionals, **no permetre que la seva memòria caigui en l'oblit**. Com a acte de justícia històrica, però, sobretot, perquè els pobles que no coneixen el seu passat, no poden entendre el seu present ni projectar-se cap al futur.

EDICIÓ JOSEP VALL

RECERCA HISTÒRICA TONA MAJÓ I GENÍS RIBÉ

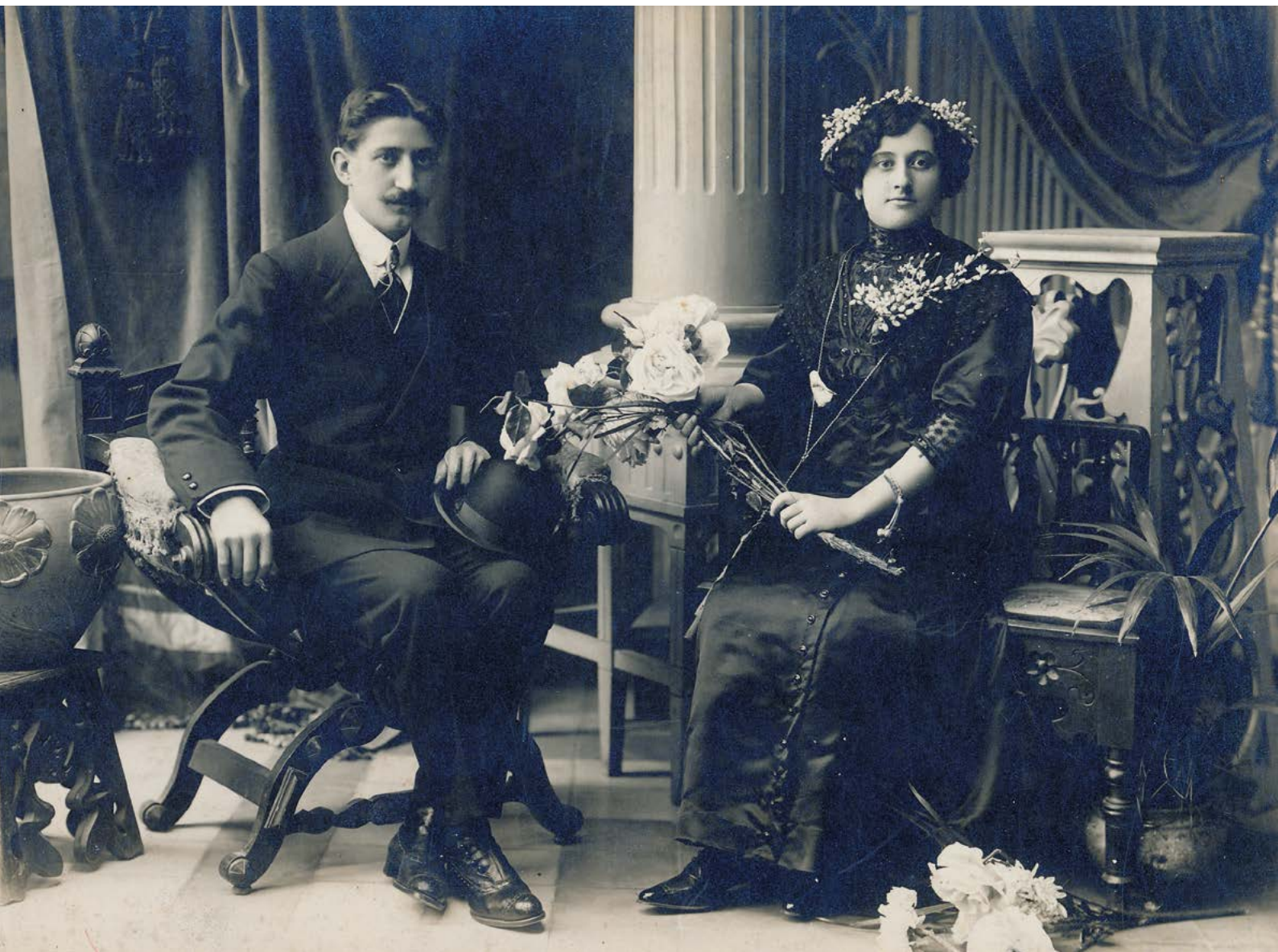
CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA SOFIA LOZANO

DIPÒSIT LEGAL B-6205-2019

Sabadell, 23 de maig de 1912

Fidela Renom i Joan Romeu en el retrat de casament.

JOAN VILATOBÀ / ARXIU FAMILIAR D'ANNA DURAN I DOMÈNECH

FILLA DE SABADELL

1891 - 1912

Fidela Renom i Soler **neix a Sabadell el 18 de gener de 1891**, a la carretera de Molins de Rei, 17, filla de Manuel Renom i Comas (1856-?), teixidor, i de Dolors Soler i Font (1858-1913), obrera. La parella tindrà quatre filles: Estrella (1889-1890), Fidela, Estrella (1894-1988) i Eulàlia (1899-2002). El pare és una figura absent que el 1910 emigra a Argentina i mai més se'n sap res.

El Sabadell de tombant de segle és en plena expansió, gràcies al seu motor econòmic, la indústria tèxtil llanera. La ciutat tot just ha consolidat la primera gran transformació urbanística, amb el creixement del primer eixample, més enllà de la Rambla i el ferrocarril, i amb el desenvolupament del nou barri de Gràcia. Amb 23.000 habitants, el 1900 ja és **la cinquena ciutat del país per població**, que creix demogràficament amb la immigració procedent dels pobles del Vallès i de les comarques veïnes.

En aquesta conjuntura, els **canvis socials són significatius**, però les classes populars emergents —menstrals i obreres— base del republicanisme federal, veuen permanentment barrat l'accés al poder del seu projecte emancipador. La classe econòmica dominant, monàrquica, caciquil, catòlica i conservadora, a través del braç executor de l'estat, no dubta a suspendre llibertats quan cal per evitar perdre el control social i polític.

Fidela Soler, la seva tieta materna, és una influència vital. Com a mestra posa en marxa, el 1904, l'Escola Laica de Noies, adscrita a la Institución Libre de Enseñanza. Aquesta escola és una més de **l'entramat impulsat pels sectors progressistes de la ciutat**: republicans, obreristes, lliurepensadors, espiritistes, esperantistes... que promouen una pedagogia igualitària i racionalista.

Fidela Renom, que fa els primers estudis a l'escola de Joaquima Torres i més tard a la de la seva tieta Fidela Soler, **comença a treballar d'ordidora a la indústria tèxtil**. Com bona part de les classes populars de l'època, completarà la seva formació, de manera autodidacta, a les biblioteques del Centre d'Estudis Psicològics i del Cercle Republicà Federal.

El 23 de maig de 1912 es casa amb Joan Romeu (1886-1946), treballador del ram de l'aigua amb qui tindran tres fills: Joan (1913-1939), Mateu (1915-1997) i Enric (1922-1945).

Sabadell, circa 1910

Conferència dominical al Centre d'Estudis Psicològics, amb un retrat d'Allan Kardec presidint el saló d'actes.

OBRADORS I BOIXADERA / ARXIU HISTÒRIC DE SABADELL

ESPIRITISME: ESPIRITUALITAT SENSE RELIGIÓ

1901 - 1939

A Sabadell, una part significativa de les classes populars es mou en cercles culturals lliurepensadors, alternatius als hegemònics, conservadors i catòlics, i connecta amb **l'espiritisme, una doctrina que preconitza una «vida nova»** en base a les ànimes reencarnades i perfeccionades per la raó humanista i la destresa intel·lectual.

L'espiritisme —promogut a Sabadell ja des dels anys 1870 per August Vives, i amb el referent omnipresent del seu impulsor, el pedagog francès Allan Kardec— defensa **una «espiritualitat natural» desvinculada de les institucions religioses** i amb voluntat de fomentar el diàleg entre ciència, filosofia i religió, així com les medicines alternatives.

Un dels fundadors del primer **Centre Espiritista de Sabadell**, el 1882, és l'avi matern de Fidela Renom, Josep Soler i Riera i, entre d'altres més, el comerciant d'olis Josep Romeu i Brujas, maçó, que fa construir un **mausoleu a la part civil del cementiri** de Sabadell, on voldrà ser enterrada ella mateixa quan mori.

El 1888, divisions al Centre Espiritista de Sabadell porten a la **creació de La Fraternitat i de L'Aurora**, on l'abril de 1901 una Fidela Renom, amb deu anys, i la seva germana Estrella, de set, ja participen a una vetllada literària, presentant poesies inspirades en ideals d'amor i progrés, els lemes principals de l'espiritisme.

El 1911 es constitueix el **Centre d'Estudis Psicològics (CEP)**, fruit de la fusió de L'Aurora i La Fraternitat. El CEP té com a finalitat, segons els seus estatuts: *«l'estudi de la filosofia en els seus diferents aspectes; desenvolupament i pràctica del Magnetisme, Hipnotisme, Sonambulisme i Psiquisme; i totes aquelles manifestacions culturals que tinguin per base l'estudi de les ciències totes i el desenvolupament de l'amor i la caritat entre tots els associats».*

Fidela Renom, les seves germanes i els seus fills participen de les **activitats culturals i de divulgació científica** del CEP. Els seus dos fills grans, Joan i Mateu, i la seva neboda Lola Giralt, són membres de la **Joventut Artística Literària del CEP** —Joan en serà president el 1934— que organitza actes musicals, literaris i obres de teatre sociològic per a la culturització obrera i la sensibilització de la ciutadania, enfront de la pobresa d'una cultura burgesa instal·lada en la tradició de l'Església catòlica. El CEP esdevé un dels nuclis de difusió cultural més importants de la ciutat, **un lloc popular i obert a tota la societat**, d'on sorgirà una de les organitzacions teosòfiques més importants de Catalunya, la Rama Fides.

Les conviccions espiritistes i tots els coneixements científics i socials que emanen de la formació complementària d'aquests temps **acompanyen tota la vida el pensament i l'acció cívica** de Fidela Renom.

Cerdanyola del Vallès, 20 de juny de 1920

Excursió del grup excursionista El Brot Vallesenc a la Granja «La Flor de Maig».

Fidela Renom és la quarta per l'esquerra, a la fila superior.

J. SASTRE / UNIÓ EXCURSIONISTA DE SABADELL

CÍRCOL REPUBLICÀ FEDERAL

1888 - 1939

El **Círcol Republicà Federal** (CRF) de Sabadell, esdevé el **far local del republicanisme federal** pre-conitzat per Francesc Pi i Margall —el qual inaugura la seva seu social el 1888— i com a tal esdevé la secció local del Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF). **L'estatge està magníficament equipat.** Disposa d'una gran sala de ball, per a l'esbarjo, la música, el teatre...; una biblioteca que esdevé la més important de la ciutat, amb més de 1.500 volums; una sala museu; una sala d'exposicions d'art; un gran saló cafè; i és el lloc de redacció d'un bon nombre de diaris i setmanaris republicans, federals i d'esquerres.

El CRF esdevé també un **espai de socialització i llibertat** que impulsa la modernitat lliurepensadora, acollint entitats com: **El Brot Vallesenc**, un dinàmic grup excursionista, àcrata i naturista, del qual forma part Fidela Renom; **l'Associació Mundial Anacional**, una entitat internacional, divulgadora de l'esperanto, la llengua universal símbol de la fraternitat humana; el **Centre de Cultura Popular**, difusor del teatre sociològic. O la pròpia Secció Femenina del CRF, presidida per Concepció González i Aurora Farràs com a vicepresidenta, el 1934.

A inicis de la dècada de 1920, el context de **conflicti-vitat social** —agreujada per la guerra colonial amb el Marroc que castiga especialment les classes populars— provoca l'enèssima crisi política de l'Espanya

de la Restauració, fins al punt que Alfons XIII avala la **Dictadura de Primo de Rivera**, encarregada de reprimir durament el moviment obrer i el catalanisme —com mostra la liquidació de la Mancomunitat de Catalunya i de tots els drets socials i culturals assolits: limita la llibertat d'associació i de premsa, persegueix els militants d'esquerres i els catalanistes i prohibeix l'ús públic de la llengua i la bandera catalana.

L'abril de 1931 la voluntat popular derrota el règim monàrquic corrupte que ha permès la Dictadura de Primo de Rivera. Neix un nou món amb la **proclamació de la República i la recuperació de les llibertats democràtiques i nacionals de Catalunya**, de la mà d'un partit acabat de néixer, Esquerra Republicana i el seu carismàtic líder, Francesc Macià.

A Sabadell, el Círcol Republicà Federal lidera la Coalició d'Esquerres Republicanes —amb el Casal Català Republicà (ERC), el Centre Radical Català, la Fraternitat Republicana Radical (PRR) i el Círcol Federal de la Creu Alta— que guanya **les eleccions municipals del 12 d'abril** assolint 4.954 vots (70,19%) i 21 regidors, enfront de la Candidatura Catalanista, de dretes —formada per la Lliga Regionalista, el Centre Català i l'Acadèmia Catòlica— que amb 1.955 vots (27,70%) en treu 12. **Salvador Ribé (CRF)** esdevé alcalde amb un programa fonamentat en una administració austera i l'impuls de l'assistència social i d'una cultura forta.

Feminisme i Laïcisme en acció

Ciudadà ! Ciudadana !

Un organisme nou, un organisme regentat per dones truca avui les portes de casa teva. Es « **Lliga Laica Femenina** » creada sots el patronatge de l'entitat « **L'Emanipació** », amb domicili **carrer de Bèlgica, 7 i 9**, de molts anys activa a Sabadell.

« **Lliga Laica Femenina** » ve a omplir un buit en la brega ciutadana; són un estol de dones conscients de llur responsabilitat en aquest nou règim, que vénen a la lluita plenes d'entusiasme, plenes d'anhels retinguts fins ara i que volen portar-los a la realització. Cap de nosaltres no n'hi ha que tingui historial públic que avaluï llur activitat, però cap no n'hi ha tampoc que vingui tacada de concepcions sistemàtiques. El nostre programa no és pas molt complex, com tampoc no és fruit d'abstraccions; més aviat és pla de realitats, puix que realitats més que res, és el què interessa aconseguir aquests moments.

El nostre caràcter és eminentment laic, com laica serà també la nostra actuació.

La major part d'agrupacions de dones d'historial caduc que van fent la viu-viu en el nostre poble, duen el segell servil i de submissió a determinats estaments privilegiats que actuen amb mires particulars i fins inconfessables. L'actuació tendenciosa d'aquests agrupaments femenins en la vida ciutadana ha fet que fos possible la creació d'un ambient poc addicte a les col·lectivitats integrades per dones i siguin mirades amb recel llurs activitats.

Nosaltres, ben contràries d'aquesta mena de submissió, volem restar-ne ben allunyades, i és per això que defugirem tota actuació sectària.

Amb l'adveniment de la República i d'ençà que tenim la Constitució espanyola orientada per viarany de llibertat, cal actuar en l'estadi social sense prejudicis que redueixin l'actuació a determinat sector de l'opinió. Si el nostre país ha bandejat de la seva Constitució l'esperit de clericalisme imperant en l'antic règim i n'ha fet una nació de principis laics, tots els ciutadans hem de procurar que en tots els ordres de la vida civil i social s'hi manifesti el mateix esperit de laïcisme.

Laïcisme no vol pas dir, com erròniament s'ha interessat en fer creure, abominar de la religió; anar contra la religió. Anar contra tot i contra tothom que sigui religiós. Laïcisme vol dir no estar subjecte al predomini de cap religió. Laïcisme vol dir independència de l'home, o de la societat, de tota influència fanàtica. Laic vol dir no tenir prejudicis dogmàtics de cap mena.

L'actuació en el domini de la vida pública, doncs, ha d'ésser amb tota consciència, sense cap especial tutel·la que permeti fer diferències en els individus segons sien llurs creences.

I perquè així ho creiem nosaltres, és perquè ho preconitzem als quatre vents.

Fins ací, amb tot quant venim exposant pots ja haver-te fet un resum amable ciutadà, honorable ciutadana, de quins són els fonaments que informen el nostre ideari i quina ha d'ésser la nostra actuació en les activitats que intervinguem.

Pretenem defensar la nostra companya, la dona, de totes aquelles intervencions funestes que la tenen inutilitzada i incapacitada per a fer prevaldre la seva personalitat, i procurarem dignificar-la posant al seu abast tots aquells mitjans que li sien indispensables per al seu desenvolupament en vida civil i social.

Ens interessa, més que res, la seva espiritualització perquè

així serà una realitat immediata la depuració dels costums en l'escola, en la família i en la societat.

Per a millor orientació de la tasca que venim a realitzar, vegi's el què en quant a finalitats tenim estatut en el capítol primer del reglament general d'aquesta « **Lliga Laica Femenina** », finalitats força interessants i de realitats positives:

« Article 1.er Adscrita a la Societat, etc., etc.... »

« **En l'ordre moral:** Crear consciència femenina, lliure de prejudicis religiosos i capacitada de la responsabilitat que enclou la llibertat d'acció en tots els ordres de la vida ciutadana, particularment lograr la llibertat de consciència i la defensa contra totes les vexacions, de què el domini i la fanàtica intervenció de les religions positives, poguessin encara fer víctima a la Dona en general. »

« **En l'ordre material:** Propagar, instruir i educar a les dones de Sabadell, per a exercir plenament i amb el màxim de capacitats, en totes aquelles funcions que per correspondre-les-hi de ple, en virtut de la Constitució de l'Estat i lleis establertes, sigui llur exercici en bé de la col·lectivitat. »

I per últim:

« **En l'ordre social:** Actuar per a què tots els serveis municipals, culturals i públics, benèfics i socials, siguin veritablement laics en la localitat, sense intromissió de cap religió determinada que pogués ferir els íntims sentiments de cap ciutadà sabadellenc. »

« Art. 2. Ultra l'establert en l'article anterior, la « **Lliga Laica Femenina** » estarà encarregada de la creació, reglamentació i funcionament d'un Cos d'Infermeres laïques i auxiliars, per a què, amb la màxima competència, puguin prestar en aquest aspecte de l'assistència social el servei general de la població, en el doble caràcter de particular i col·lectiu. »

Quant a la creació, reglamentació i funcionament del Cos d'infermeres, ens plau observar que des d'algun temps, poc després de la constitució d'aquesta « **Lliga** », va començar-se l'actuació en aquest sentit i pot dir-se ja avui que és una realitat vivent per la puixança que ha adquirit. El seu funcionament comença a divulgar-se arreu i un estol d'auxiliars, degudament preparades, presten llur servei particular a domicili, per qual comès són dignes d'elogi.

Ciudadà ! Ciudadana !

Amb tot el que portem escrit t'hauràs fet càrrec com el nostre programa és un programa de finalitats concretes i força a to amb el nou estat de coses sobrevingudes en el nostre país. Tant en l'ordre moral, com material i social hi ha molt més a fer encara; però les realitzacions s'han d'anar conquerint pas a pas, sense precipitacions. Molt s'ha deixat de fer en èpoques passades i just és que procurem rehabilitar-ho, i ho rehabilitarem.

Cal que et fagis càrrec de la necessitat que hi ha de què la nostra associació sigui apoiada per tots aquells que senten batre llur cor a l'impuls dels corrents de renovació que vibren en nostre poble i sigui un organisme ferm que arribi a conquerir les finalitats esperades.

Per la « **Lliga Laica Femenina** »:

La Presidenta,
FIDELA RENOM.

La Secretària,
MAGDA LLADÓ.

Sabadell, desembre de 1932.

Desembre de 1932

Full volant propagandístic

«Feminisme i laïcisme

en acció», de la

Lliga Laica Femenina que

difon els seus objectius i

apel·la a l'adhesió.

ARXIU HISTÒRIC DE SABADELL

LLIGA LAICA FEMENINA

1932 - 1939

L'abril de 1932 es funda, auspiciada per L'Emancipació —societat d'auxili mutu i promotora del laïcisme en els actes civils: casaments, enterraments...—, **la Lliga Laica Femenina**, que esdevé, sota l'empara del Círcol, el pal de paller de l'acció d'assistència social republicana en la societat civil sabadellenca.

La presidenta és Fidela Renom, espiritista de 41 anys, i la secretària Magda Lladó, teòsofa de 20 anys. Anna Alavedra, Ausília Janer, Aurora Farràs, Maria Ausió i Aurora Navarro completen la junta d'aquest grup fundador, algunes de les quals també pertanyen al CEP.

El diari ***El Poble***, editat per ERC, és el mitjà que utilitza la Lliga Laica Femenina i altres destacades feministes d'ERC, com la propagandista Maria Dolors Bargalló i l'escriptora i periodista Aurora Bertrana, per escriure **articles reivindicatius sobre els objectius fonamentals de les dones republicanes**: aconseguir el sufragi femení; assolir la plena legalització de drets civils fins ara negats, com el divorci; i difondre els ideals republicans entre les dones i incorporar-les a la política activa.

Pels actes de la Lliga Laica Femenina hi passen bona part de **les dones republicanes més significades en la lluita feminista**: Maria Baldó, Reis Bertral, Àngela Graupera, Victoria Kent, Aurora Navarro, Margarita Nelken, Núria Montserrat Oromí, Leonor Serrano...

Una de les actuacions més reeixides de la Lliga és la creació d'un **Cos d'Infermeres laiques**, que té cura dels malalts, la gent gran i els infants. També actuen en accidents i administren primers auxilis als obrers que puguin ser ferits per reivindicacions socials en enfrontaments amb les forces policials i militars.

A partir de 1934, com a regidora, Fidela Renom dona cobertura institucional a les propostes de la Lliga, ara liderada per Rita Enrich, que també presideix la Secció Femenina del Centre Català d'Esquerra. Així, l'Ajuntament contribueix econòmicament a l'establiment de **dues guarderies per a infants** de la Lliga dirigides per Concepció Mora i per Fidela Renom, amb l'obligació d'acollir gratuïtament els infants de famílies necessitades.

A partir d'octubre de 1934, i arran de la revolució d'Astúries, de forma discreta la Lliga **acull nens refugiat**s d'aquelles terres dient que venen de famílies catòliques.

Amb l'esclat de la Guerra Civil l'actuació assistencial de la Lliga Laica Femenina es veu cada cop més influenciada pels esdeveniments: trameses de roba per al front, recollida de donatius per als hospitals i, especialment, ajut a les persones refugiades procedents de les zones ocupades per l'exèrcit franquista arreu de l'Estat espanyol.

DAVANTERA

Catalunya exponent màxim

Mantes vegades els nostres homes han dit, i s'ha repetit per altres de les demés terres hispàniques, que Catalunya era el baluard de la República.

Ha estat el nostre Macià, l'heroi espiritual que ha embotallat el Parlament de Madrid fent-lo vibrar d'una manera saludable la tarda històrica del dia 4.

Però hi ha més encara. Hi ha la realitat viva del nostre poble aglutinada sota el guiatge de l'espiritualitat immortal del cos inanimat, que com vigia expert reposa a la plaça de la Fe en el cementiri nou de Barcelona.

Aquella afirmació seva esdevinguda històrica, de què si la República perillosa seria ací, Catalunya, on seria defensada, comença a modelar-se i agafar cos pietòric en aquests moments d'una responsabilitat extremada en que comença una creuada per a la reconquesta d'aquella República proclamada el 14 d'abril de 1931 que està a punt de quedar desfigurada.

L'imponent miting del diumenge passat a la Monumental de la capital catalana, davant d'un públic difícil de senyalar-ne la seva quantitat, posa en peu de guerra la democràcia catalana que, amb la senyera ben alta erida a les esquerres d'Ibèria, les més altes representacions de les quals feren oír llurs veus a tots els àmbits de la República.

Les dretes, i senyaladament les catalanes, genuïnes representants ací de les que han assolit el triomf mixtificat a les Corts de la República, han atacat i ataquen aquest acte de redreçament esquerrà. N'han copsat tota la importància, i per això l'ataquen.

Però és endebedes. Davant la fervor republicana i honestament i sincerament esquerrana de les rellevants figures que hi parlaren que eren com la continuació de l'enorme multitud allí aplegada i de la que d'arreu escoltava aplaudint i assentint escollant la ràdio, no hi pot haver res que ho deturi.

La República serà altra vegada portada pels camins que la revolució pacíficament impulsada senyalà ara fa tres anys, perquè Catalunya és intensament republicana i netament esquerrana. Tots en peu i, com digué Azafra, no per defensar-se sinó per atacar.

Inconsciència o cinisme?

La política tortuosa del «Diari de Sabadell» ha arribat ja a tal punt, que hom no pot llegir les seves planes sense preguntar-se si els seus redactors són inconscients o cinics.

Amb motiu de la dolorosa mort del que fou gran patriota i primer President de la Catalunya recobrada En Francesc Macià, escrivia amb una naturalitat esferidora: «Fins ara, fins aquesta hora trista de Catalunya, poca s'havien donat compte de la gran significació del President de Catalunya; ha calgut aquesta cruel realitat, ha calgut la gran separació perquè esgués la bena dels ulls, perquè s'esvaeís el petit detall de les circumstàncies, per veure en el fons, per veure en la pregona intimitat, tota l'augusta majestat de l'Il·lustre President que acaba de morir. Al llegir aquestes ratlles recordarem amb indignació la baixa companya del «Diari» entre de la venerable figura de Macià, que arriba des de la ironia tallant fins a l'insult més o menys encobert, donant, àdhuc, acollida en les seves planes a tot el que podia ferir-lo en el més íntim, com per exemple les xavacanades de l'infeliç Samahuja. Tant arribà a distingir-se en els seus atacs que fins i tot li mereixen els honors de la reproducció d'un editorial en les planes del portaveu de la F. A. L., «Solidaridad Obrera».

Ara, amb motiu de les eleccions municipals, dels textualment en un seu editorial: «Al nostre entendre, cal que aquests homes —referint-se als candidats a consellers municipals— reconeixin, com a qualitat elemental, la doble condició de catalanistes i republicans, per a què aquestes dues condicions han d'informar necessàriament la política del municipi, tant pel que afecta a la política interior com exterior. Si alguna candidatura que aspiri a obtenir el favor del sufragi té alguna falta en aquest sentit, creiem que la ciutat ha de vetllar-la». Al llegir semblant cosa, creguérem que els seus amics del «Centre Català» s'havien retirat de la candidatura antirepublicana i d'un catalanisme molt dubiós, integrada per carlins, mauristes i ex-pupils. La nostra sorpresa ha estat gran quan hem constatat que els «catalans nacionals» del «Centre Català» formen part de la referida candidatura. A veure ara si el «Diari de Sabadell» pretén convenc'ns de que el catalanisme integral està en les files dels carlins, cosa que a nosaltres ja no ens immutaria, doncs pel col·legi creiem que no hi ha res inversemblant. Esperem, no obstant, amb interès, veure quina candidatura aconseguirà l'enigmàtic «Diari de Sabadell».

CATALANS: SAPIGUEM
SALVAGUARDAR LA NOSTRA TERRA DE LA REACCIÓ D'ARRRE D'ESPANYA.

Partit Republicà Democràtic Federal en coalició amb Esquerra Republicana de Catalunya Unió Socialista de Catalunya

Avui, a dos quarts de set de la tarda, en el
TEATRE PRINCIPAL

Miting femení

de propaganda electoral, en
el que hi prendran part:

FIDELA RENOM
AURORA FARRÁS
FRANCESCA VERGÉS
GAVINA VIANA

Partit Republicà Democràtic Federal en coalició amb

Esquerra Republicana de Catalunya i Unió Socialista de Catalunya

N.º 1 Candidatura per a Consellers Municipals

FRANCESC TOMÀS SOLER (federal)
JOAN CAMPS CAUCEXILLAS (federal)
SALVADOR SABRÀ SERIAYVINYALS (esquerra)
MAGÍ MARC SEGARRIA (federal)
FRANC MARCET BANASCO (esquerra)
MANUEL FARRÁS BARÓ (socialista)
FIDELA RENOM SOLER (federal)
LLUIS COSTA FARRÉ (federal)
GASPAR ARAGAI DAVÍ (esquerra)
JOAN PUIG PUJOL (federal)
JOAN MIRALLES ORRIT (federal)
VICENÇ BALAGUÉ ALÀS (federal)
RAMON SEIRA GURI (esquerra)
JOSEP VICENTE CANO (federal)
JOSEP SORRIBAS VANCELL (esquerra)
JOAN LLADÓ MATES (federal)
JOAN ORIBITG JULIANA (federal)
JOAN MORIAL PELEGRI (federal)
ANICET ALTÉS HOMES (esquerra)
PERE GARCIA GONZÁLEZ (federal)
FRANCESC GASSÓ MARTÍ (socialista)
JOSEP SOLER VERGÉS (esquerra)
EMILI TINTÓ FARRÉS (federal)
JOAN BAULENAS MAÑOSA (federal)

Dones liberals sabadellenques

Unes dames molt amables recurren les llars de les persones humils demanant el vot. Malparlen dels esquerrans; diuen que per culpa d'ells no hi ha feïtat que la religió és perseguida; que mentre ells governen anirem tan malament. ¡Pòques vergonyes!

¡Quan vingut mai espontàniament a casa vostra quan us hi ha mancat pot? Què us haurien dit quan en govern de dretes la vida s'enecaria, ajudaven la guerra del Marroc i facilitaven la dictadura si els haguéssiu demanat el vot a elles? A llur casa noies si pot anar a demanar caritat. En canvi a casa nostra hi venen a prendre la força per a llurs conveniències i per a les seves ambicions. ¡Pòques vergonyes!

Aquestes dames són les mateixes que us han intimidat per què els vostres homes no anaven a les processons; són les que, subtilment, sense pietat, s'han interessat per llevar el treball dels vostres homes, que, obeint a llurs conviccions, no prelicaven el que als seus els convenia; són aquelles devotes que per a assegurar-se el benestar a l'altre món no han reparat en destruir la intimitat de les famílies i la fraternitat matrimonial. ¡Pòques vergonyes!

La feina que us expliquen que manca, ella, que tenen el diner, l'han paratitzat perquè s'estan de fer res, perquè retenen les coses.

No en tenen prou d'engrandir la misèria quan els sembla propici, sinó que després, devotament, en fan culpable als altres. I al capdeuall us amencen en mantenir-la sinó obeïu a llur prece dolcissim. ¡Pòques vergonyes!

El que la llibertat de pensar i obrar respectuosament com hom vulgui, sigui persecució religiosa, és curiós i ofensiu. El que ara us puguin fer fer els vostres homes el que plagui a llurs interessos en nom de Déu, sigui persecució religiosa, és irritant i intolerable.

Les esquerres de què us malparlen són les que us han donat el vot perquè ajudeu els destins de la civilització, són les que defensen la pau i la seguretat de tots. Les esquerres, que han fet que un home sigui respectat pel que és i no pels diners que té, les que han ajudat a que fruíssiu les poques millores socials d'avui i han maldat i malden per a assolir majors seguretats en l'assistència social i en la cultura.

Aquestes esquerres no us demanen la religió que professen, ni juguen amb la vostra feina, que és el vostre suport sagrat, ni us amencen per res. Tot el que patrocinen és el que us convé, el que farà als vostres fills com cal, que no siguin ni joguines de la F. A. L. ni del somriure maquiavèlic de l'amo, homes de cultura, de

10 de gener de 1934

El Poble, diari

d'Esquerra Republicana

a Sabadell, publicita

la llista electoral de

la Coalició d'Esqueres,

dies abans de

les eleccions municipals.

I anuncia un miting femení

amb la participació

de Fidela Renom.

ARXIU HISTÒRIC DE SABADELL

PRIMERA REGIDORA DE SABADELL

1934 • 1936

L'empenta i energia de Fidela Renom, així com el reconeixement dels seus companys de militància, **l'impulsen a incorporar-se a la candidatura de la Coalició d'Esquerres, —formada pel PRDF, ERC i USC— a les eleccions municipals** del 14 de gener de 1934. També són candidates, tot i que no resulten electes, Assumpció Clerch (PRR) i Rosa Pera i Assumpció Bracons (BOC).

En aquestes eleccions —les primeres d'àmbit local on les dones poden votar— **la Coalició d'Esquerres guanya per majoria absoluta** assolint 10.666 vots (55,25%) i 16 regidors, enfront d'Unió Ciutadana, la candidatura de la dreta —formada per la Lliga Catalana, el Centre Català i l'Acadèmia Catòlica— que amb 7.123 vots (36,90%) en treu 8. Fidela Renom, que ocupa el setè lloc de la llista guanyadora, **esdevé la primera regidora de la història de Sabadell**, en un Ajuntament liderat per **Magí Marcè (CRF)**.

Arran dels Fets d'Octubre de 1934, l'Ajuntament és dissolt per ordre militar com la resta de consistoris catalans. La repressió és molt dura: **138 sabadellencs, —entre els quals Joan Romeu, el fill seu gran— són empresonats** al vaixell-presó Uruguay —com el Govern de la Generalitat de Lluís Companys— i tot seguit són jutjats a la Model i condemnats en Consell de Guerra dins l'anomenada Causa Rabassaire. A Catalunya arriba a haver-hi prop de 8.000 pre-

sos polítics. A Sabadell, **el Círcol Republicà Federal és clausurat**. Fidela Renom participa activament en la campanya a favor de l'amnistia i el restabliment de l'Ajuntament electe.

La normalitat democràtica torna el 16 de febrer de 1936, quan **el Front d'Esquerres triomfa** a les eleccions legislatives. **Es restableix el Govern de la Generalitat i els ajuntaments de tot Catalunya**. Magí Marcè retorna a l'alcaldia, però hi renuncia a l'abril per motius de salut. Al juny s'escull com a nou alcalde **Joan Miralles (CRF)**.

Al començament de la Guerra Civil i com a fruit de l'adhesió de facto **del Círcol Republicà Federal a ERC**, Fidela Renom i la resta de regidors del CRF esdevenen representants del partit encapçalat pel president Lluís Companys.

El govern municipal encapçalat per Joan Miralles dura fins **al 19 d'octubre de 1936**, en què, en plena Guerra Civil, l'evolució del conflicte porta la Generalitat a fer un decret fixant que, en els governs locals, les organitzacions polítiques i sindicals republicanes han de tenir una presència proporcional a la del govern de Catalunya. La nova distribució: 11 regidors de la UGT, 9 de la CNT, 5 d'ERC, 2 del POUM, 2 del PSUC 2 d'ACR i 2 d'UR, atorga l'alcaldia a **Josep Moix (UGT)** en **un consistori ja sense Fidela Renom**.

Sabadell, 5 d'agost de 1934

Visita del conseller de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat, per a inaugurar una exposició de puericultura al Consultori de Puericultura i Maternologia. D'esquerra a dreta: la regidora Fidela Renom, el conseller Josep Dencàs, l'alcalde Magí Marcé, el regidor Salvador Sarrà i el secretari del conseller, Josep Torres i Picart.

MERLETTI / ARCHIVO GENERAL DE LA ADMINISTRACIÓN

REGIDORA D'ASSISTÈNCIA SOCIAL

1934 - 1936

Com a regidora, Fidela Renom **assumeix funcions delegades i de responsabilitat** en diversos assumptes i **serveis d'assistència social**: protecció de la infància, Consultori de Puericultura i Maternologia i promoció de les colònies escolars.

En l'àmbit de la **protecció de la infància**, la seva acció principal és la **promoció de les guarderies municipals**, les primeres que són gratuïtes per a fills i filles d'obers, donant suport a les propostes que sorgeixen de la Lliga Laica Femenina.

La Maternitat —nom popular del **Consultori de Puericultura i Maternologia**— és una institució benèfica creada el 1926, amb el suport de l'Ajuntament, que té com a finalitat principal **l'assistència a les parteres i a les criatures fins als dos anys**, tant les de famílies que no tenen recursos com les més benestants que paguen pels serveis i així contribueixen a l'obra assistencial. La secció de Puericultura està destinada exclusivament als infants de famílies pobres. **El cos d'infermeres** també desenvolupa tasques de suport a domicili. Entre les millores i canvis i que introdueix Fidela Renom destaca la creació d'una **plaça específica per a un metge ginecòleg titulat** i l'eliminació dels símbols religiosos de l'edifici.

La participació de Fidela Renom en l'àmbit de les **colònies escolars** la fa com a membre del **Consell**

Directiu de la Lliga d'Higiene Escolar, nomenada per l'Ajuntament, i se centra en defensar-ne la seva **laïcitat**, aconseguir una **rebaixa en el preu per a les famílies més necessitades** i procurar més recursos materials per a la mainada que s'hi pot acollir.

Els tres requisits bàsics per poder participar en les colònies escolars són: tenir entre 9 i 12 anys, ser fill o filla de Sabadell o tenir un mínim de cinc anys de residència a la ciutat, i pertànyer a una família de condició modesta. En la tria definitiva de la canalla que va a les colònies, però, són molt importants també els **diagnòstics mèdics elaborats pels metges** de Consell Directiu de la Lliga d'Higiene Escolar i pels informes de beneficència.

Les colònies escolars, com a **programa assistencial per a la infància més desafavorida**, són creades per la Lliga d'Higiene Escolar el 1912 i, sempre per iniciativa municipal i popular, s'organitzen anualment amb molt d'èxit. El 1937, en el context de la guerra, les colònies escolars deixen d'existir a Sabadell, després de 25 anys de funcionament.

Una de les últimes actuacions de Fidela Renom al consistori fou, el setembre de 1936, l'organització del **curs inicial de l'Escola d'Infermeres**, que l'any següent conformen la primera promoció formada a la ciutat.

Circa 1930-1950

Algunes de les principals figures del municipalisme feminista republicà.

D'esquerra a dreta: a dalt, Nativitat Yarza, Justa Goicoechea i Consol Nogueras;
a baix, Caterina Casas, Antònia Adroher i Dolors Piera.

PIONERES DEL MUNICIPALISME FEMINISTA

1934 - 1939

Les eleccions municipals del 14 de gener de 1934 representen l'entrada, **per primer cop en democràcia, d'electes femenines** a les institucions locals.

A més de **Fidela Renom**, tres altres dones tenen el privilegi de ser les pioneres del municipalisme feminista a casa nostra: la treballadora del tèxtil **Justa Goicoechea**, elegida regidora de l'Hospitalet de Llobregat per la coalició d'esquerres liderada per ERC amb el PNRE, que obté majoria absoluta; la botiguera **Consol Nogueras**, escollida a Mataró, en la llista guanyadora del Front Únic d'Esquerres, liderat per ERC; i la mestra **Nativitat Yarza**, que encapçala la candidatura liderada per ERC a Bellprat, i es converteix en la primera alcaldessa escollida democràticament per sufragi universal als Països Catalans.

El febrer de 1936 també esdevé regidora **Esperança Martí**, d'ERC a Esplugues de Llobregat que, com a suplent, substitueix la baixa d'un regidor. Amb l'esclat de la Guerra Civil i la designació d'ajuntaments conformatos només per les forces polítiques i sindicals que donen suport a la República, algunes altres dones esdevenen regidores. Són els casos de les edils de la CNT: **Maria Banal**, a Banyoles; **Casilda Sagaruy**, a Girona; **Àngela Clos**, a Palafrugell; i **Teresa Pons**, a Salt. D'ERC: **Francesca Monné**, a Esparreguera; i **Caterina Casas**, a Molins de Rei. Del POUM: **Antònia Adroher**, a Girona. I del PSUC: **Maria Domènech** i

Rosa Pujol, a Banyoles; **Dolors Piera**, a Barcelona; **Vicenta Agustín**, a Cornellà de Llobregat; **Isabel Bueno**, **Angelina Compte** i **Àngela Moñino**, a Girona; **Aurèlia Pijoan**, a Lleida; **Amèlia Junoy** i **Carme Ribas**, a Mataró; **Josepa Navarro**, al Prat de Llobregat; **Teresa Palau**, a Reus; **Maria Noguera** i **Neus Pérez**, a Sant Feliu de Llobregat; i **Maria Tarrida**, a Sant Joan Despí. I, finalment, també del PSUC, **Joana Matia** esdevé alcaldessa d'Alpens.

Totes aquestes dones pioneres —ja que representen menys de l'1% de tots els regidors dels ajuntaments catalans— s'especialitzen al capdavant de les **regidories d'ensenyament, cultura o assistència social**, aprofitant els seus coneixements com a mestres, treballadores del comerç i de la indústria.

L'experiència del municipalisme feminista republicà resulta efímera en el dramàtic context de la Guerra Civil, la derrota i la implantació de la Dictadura franquista, un règim que acaba amb la representació política democràtica i els drets i llibertats de les dones que tant havien costat d'aconseguir.

Sabadell, febrer de 1937

Campanya de recaptació de llibres per als Hospitals de Sang, a càrrec dels comitès del Consell de l'Escola Nova Unificada i de l'Associació d'Alumnes i Ex-alumnes de l'Escola Industrial (AAEI), a la plaça Major.

ARXIU HISTÒRIC DE SABADELL (ARXIU AGUSTÍ SERRA)

GUERRA

1936 - 1939

L'esclat de la Guerra Civil canvia el mapa polític de la ciutat. El govern municipal liderat pel CRF és desbordat pels esdeveniments violents contra propietats i persones de l'Església i la dreta. El Comitè de Defensa i Milícies Antifeixistes intenta controlar l'acció «revolucionària» dels primers mesos del conflicte, però no sempre amb èxit. Els partits marxistes —el POUM i el nouat PSUC— guanyen terreny i la Federació Local de Sindicats, hegemònica a la ciutat, es trenca, separant-se de la CNT i integrant-se a la UGT.

Els membres del CRF, entre els quals es troba Fidela Renom, van perdent influència política a la ciutat i molts d'ells **acaben passant a ERC**, representat fins aleshores a Sabadell pel Casal Català d'Esquerra, amb gran ascendent sobre el Sindicat Agrícola Cooperatiu vinculat a la Unió de Rabassaires. Alguns membres de les Joventuts del CRF es passen a les JSUC.

Fidela Renom esdevé **presidenta de la Secció Femenina del Socors Roig Internacional a Sabadell**. Aquesta organització, fundada el 1922 per la Internacional Comunista, està liderada a Catalunya durant la guerra per destacats dirigents d'ERC i del PSUC. El Socors Roig és una de les organitzacions que promou la creació, el setembre de 1937, d'un Hospital Militar, que s'inaugura a finals de desembre, amb dues seus: la Casa Ponsà i la casa dels Argemí.

El Socors Roig —on també hi tenen un paper rellevant Maria Gispert, del Comitè Local d'Ajut als Refugiats, i Maria Renom, de l'Associació pro Infància Obrera—, participa en **diverses accions de suport a la població de Madrid**, durament castigada pel front de guerra: el desembre de 1936 envia diversos camions de provisions; el juny de 1937 una ambulància amb equipament quirúrgic pel front militar; i el desembre de 1937 un grup de bombers per paliar els estralls dels bombardejos aeris. També organitza festivals benèfics **d'ajut al País Basc**, i el maig de 1937 porta a terme una campanya massiva de donació de sang després del bombardeig de Guernica.

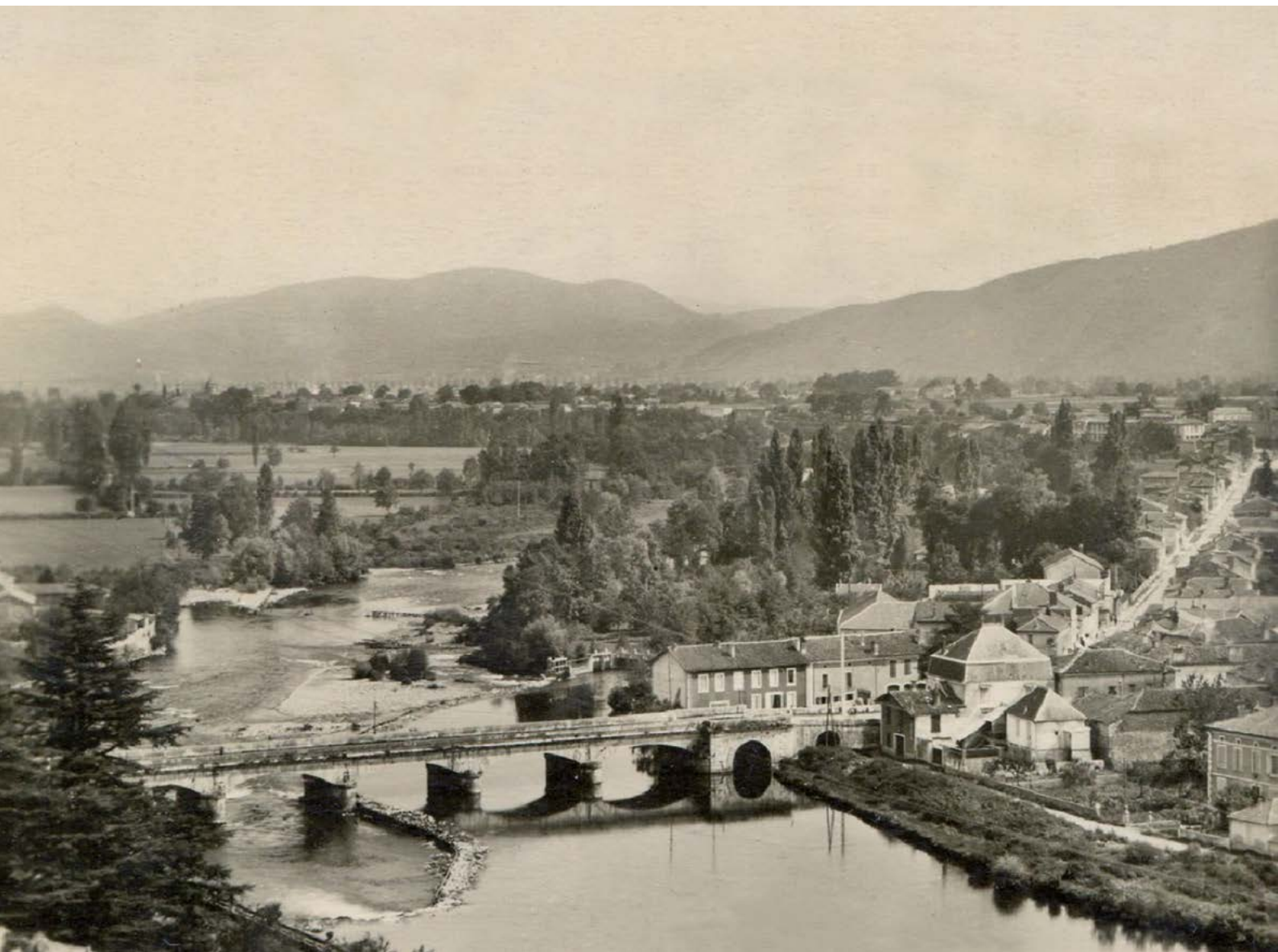
També la Lliga Laica Femenina, de la qual Fidela Renom en continua formant part, continua la seva tasca **ajudant a fer funcionar 26 guarderies amb 1.300 alumnes**, malgrat això, el personal també ha de cobrir necessitats als Hospitals de Sang.

Fidela Renom i tota la seva família estan **molt compromesos amb les esquerres**. El seu marit, Joan Romeu —del qual s'ha separat pel civil just abans de la guerra— és afí als grups marxistes locals, dels quals en fa propaganda i els seus dos fills grans, Joan i Mateu, són membres del POUM i s'allisten com a milicians a la Columna Joaquim Maurín. El fill Joan mor el gener de 1939, a la Batalla de Valsequillo, a la Sierra Trapera cordovesa.

Montrejau, circa 1930

Vista panoràmica d'aquest poblet gascò a la riba de la Garona, al peu dels Pirineus occitans, on s'exilià Fidela Renom.

NURBO

EXILI I REPRESSIÓ FRANQUISTA

1939 - 1949

A les acaballes de la guerra, Fidela Renom, **convencuda que si resta al país pot patir presó, decideix exiliar-se**. Marxa de Sabadell el desembre de 1938 deixant, a càrrec de la seva germana Eulàlia, el seu fill petit Enric que morirà sobtadament el 1945 pels volts d'Esterri d'Àneu durant el servei militar.

El 30 de gener de 1939, a Figueres, aconsegueix el passaport per passar a França. **Travessa la frontera pel Pertús i s'instal·la a Montrejau (Alta Garona)**, molt a prop de la frontera amb l'Aran on conviu amb altres republicans que s'hi han refugiat i **sobreviu precàriament fent feines de modista**.

El seu fill Mateu, soldat republicà, **també s'exilia a França**. Internat al **camp de concentració del Barcarès**, emmalalteix degut a les pèssimes condicions higièniques. El 1940, ja en plena Segona Guerra Mundial, és **obligat a incorporar-se a un Grup de Treballadors Estrangers** i acaba residint a la vila alvernesa de Mauriac (Cantal) on coneix Madeleine Lafont, amb qui es casa i compartirà tota la vida.

Mare i fill es retroben a Mauriac, quan neix el seu primer net, Jean-Henri, en record als seus dos altres fills, Joan i Enric. A partir d'aleshores Fidela els visita sovint allà on la família del seu fill es trasllada per motius de feina. El 1944 neix Maricel Claire que mor al cap d'uns mesos. I el 1948 neix Marcel. Arran de

greus complicacions en el part, la seva jove, Madeleine, queda molt delicada de salut i Fidela Renom, per poder cuidar el nounat i Jean-Henri, de cinc anys, es desplaça temporalment a Normandia.

Paral·lelament a l'Estat espanyol, la **delegació de Sabadell del Servicio de Información y Policía Militar** emet, el 20 d'abril de 1939, un butlletí d'informació sobre Fidela Renom, acusant-la d'haver estat presidenta de la Lliga Laica Femenina, regidora republicana, d'haver depurat de la Maternitat els seus membres dretans i d'haver-ne eliminat els símbols religiosos, d'haver prohibit resar i tenir objectes religiosos en les escoles públiques, i d'haver presidit el Socors Roig local. També hi consta que els seus fills eren del POUM i finalment s'apunta que es desconeix on viu en aquell moment.

La seu del Círcol Republicà Federal, bressol del republicanisme sabadellenc, **és ocupada pel Frente de Juventudes de la Falange i per la Jefatura del Movimiento**. L'edifici del Centre d'Estudis Psicològics, és confiscat i malgrat els esforços d'alguns socis per poder-lo recuperar, finalment és adquirit per la Caixa d'Estalvis de Sabadell, que el ven en subhasta. Igualment, la casa guarderia propietat de L'Emancipació, és confiscada i traspassada a l'Hospital i Casa de Beneficència.

Sabadell, 22 d'abril de 1976

Acte de presentació del Congrés de Cultura Catalana.

D'esquerra a dreta: Rafael Ribó, Pere Portabella, Josep Pi i Sunyer, Oriol Civil, Fidela Renom, Lluís Casals, Miquel Crusafont i Josep Torrella.

ANDREU CASTELLS - ARXIU AGUSTÍ SERRA

RETORN I NOVES LLUITES

1949 - 1976

Fidela Renom **torna a Sabadell el 1949** i s'instal·la a casa de la seva germana Eulàlia. Els primers anys des del seu retorn a Catalunya no es fa gaire visible en els entorns públics d'una ciutat oprimida per la llosa repressiva del règim franquista. Són temps també de patiment i de fatiga personal per la situació familiar del seu fill exiliat, que té la seva jove malalta i els dos nets encara petits.

A partir del 1961 comença a refer la seva vida i **treballa cuidant gent gran a domicili**, fet que l'obliga a viure fora de casa. Són anys de silenci, fins que torna a emprendre la seva lluita pels drets civils, aquesta vegada centrada en **la defensa de les persones grans**, que pateixen una situació preocupant, amb poques places a les residències i un immobilisme generalitzat de l'administració franquista respecte a com afrontar un problema que es fa cada vegada més gros.

Fidela Renom **comença a moure's cercant entitats i particulars** —Quinta de Salut l'Aliança, Caixa d'Estalvis de Sabadell, Agrupación de Amas del Hogar...— que estiguin disposats a impulsar **projectes de construcció de residències geriàtriques**.

Malgrat que cap iniciativa prospera, no es dona per vençuda. En el si de la **Cooperativa La Sabadellenca** es retroba amb antics companys i plegats treballen

per donar visibilitat a les condicions de la gent gran. Organitzen conferències i col·loquis informatius i participatius i el 1974 **editen el llibre *L'estat dels vells a Sabadell***.

Amb el seu tarannà combatiu continua la tasca incansable sobre les residències de gent gran, visitant-ne de ja existents per tal de **recollir informació sobre els serveis, els espais, la gestió i les persones responsables**, a fi d'elaborar informes per als nous projectes que va elaborant i proposant.

El 1979 escriu al ministre de Treball, per **denunciar que les direccions de les residències d'avis de la Seguretat Social** es queden les pagues de Nadal i d'estiu dels pensionistes, que ja de per si malviuen amb les minses pensions que reben. Aquestes gestions les fa sempre en nom del col·lectiu de pensionistes, que veuen en ella la capacitació i l'empenta per liderar les seves queixes, encara que moltes vegades les reivindicacions no l'afectin personalment.

Conseqüent com és, en el decurs d'aquests tràmits i iniciatives, Fidela **sempre es dona a conèixer i signa com a «primera dona regidora de l'Ajuntament de Sabadell, de 1934 a 1936»**.

Barcelona, 11 d'abril de 1983

Discurs inaugural de Fidela Renom, presidenta del Consell d'Avis de les Llars Mundet, reivindicant una «vellesa activa» en la inauguració de la residència de gent gran Pablo Picasso, al costat d'Antoni Dalmau, president de la Diputació de Barcelona.

ARXIU HISTÒRIC DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

LLARS MUNDET: UNA «VELLESA ACTIVA» 1976 - 1987

L'octubre de 1976 Fidela Renom **ingressa a la Residència per a dones «Sagrada Família»** dins el complex de les Residències per a gent gran de les **Llars Mundet** de la Diputació de Barcelona. La seves germanes Eulàlia i Estrella són ja grans, estan delicades de salut i no se'n poden fer càrrec. Fidela subsisteix gràcies a la pensió de la mutualitat tèxtil i a una pensió vitalícia per a la vellesa —Premi Turull— de la Caixa de Sabadell.

Ocupa el seu temps llegint i escrivint i no s'oblida de passejar diàriament pels jardins del complex. Prefereix llegir o anar a les **sessions de cinema i actuacions** que pot, en lloc de sortir d'excursió amb els residents. **Continua en contacte amb la família**, passant-t'hi les vacances. I mensualment fa viatges a Sabadell per estar una estona a casa de les seves germanes i amistats. També el seu fill Mateu, a partir de 1978, fa diverses estades a Sabadell amb la seva dona Madeleine i els seus fills Jean-Henri i Marcel, per veure-la.

A les Llars Mundet ben aviat fa palesa la seva capacitat combativa i de denúncia de les injustícies, esdevenint un referent entre els residents i els responsables de les residències. A principis dels anys 1980 Fidela Renom és la **presidenta de la seva residència**, i com a tal denuncia les mancances d'aquest complex, dels serveis disponibles, dels equipaments, de

la falta de personal qualificat, de la manca d'atenció específica a les persones amb problemes mentals, de la deixadesa de les zones exteriors comunes... Però no es limita a presentar una llista de queixes sinó que amb el seu coneixement i la seva experiència en l'assistència social, proposa solucions argumentades als problemes.

El febrer de 1983 surt el primer número de **Mundet Paradís**, una revista impulsada per Fidela Renom — que forma part del consell de redacció— pensada i escrita tant pels residents com pel personal de les Llars Mundet. De la revista se'n fan 12 números, fins al 1985, i actua com a **canal de debat sobre temes d'assistència social de la gent gran** i especialment sobre les preocupacions dins les residències de les Llars Mundet. La presentació de cada número molt sovint va a càrrec de Fidela Renom i tan aviat pot presentar un col·laborador nou de la revista com introduir punyentment un problema de convivència intern de les residències.

Després de tota una vida de lluita, el cor de Fidela Renom s'atura als 96 anys, i **mor l'11 de setembre de 1987**, a Barcelona. És enterrada, tal com ella desitjava, al mausoleu del lliurepensador Josep Romeu i Brujas, al cementiri civil de Sabadell.

Sabadell, 19 d'abril de 1979

Fidela Renom entre les regidores Pilar Molins (PSC) i Assumpta Sànchez (PSUC),
en l'acte de constitució del nou Ajuntament democràtic.

PERE FARRAN / ARXIU HISTÒRIC DE SABADELL

RECONeixEMENT D'UNA FIGURA HISTòRICA

1976 • 2019

Sortosament, Fidela Renom **sobreviu al franquisme i pot gaudir en vida d'algunes mostres de reconeixement** públic a la seva trajectòria vital.

El 22 d'abril de 1976, durant l'acte de presentació del **Congrés de Cultura Catalana a Sabadell, és convidada a participar a la mesa presidencial** juntament amb persones significades de la lluita antifranquista i de la cultura: Josep Pi i Sunyer, Pere Portabella, Rafael Ribó, Lluís Casals, Andreu Castells, Oriol Civil, Miquel Crusafont, Josep Torrella, Joan Ventura...

El reconeixement institucional més rellevant que se li fa, però, es produeix el 19 d'abril de 1979 a l'Ajuntament de Sabadell. Fidela Renom és **convidada a la constitució del primer Consistori democràtic després del franquisme**, per voluntat expressa del nou alcalde, Antoni Farrés (PSUC), que la coneix personalment i és conscient del seu paper pioner en el consistori republicà, el d'una dona lluitadora pels drets dels més desfavorits. Els mateixos polítics comunistes del moment l'anomenen **«La Pasionaria de Sabadell»**.

El 18 de gener de 1984, amb motiu del seu 93è aniversari, la Coordinadora de Clubs de Jubilats i Pensionistes de Sabadell i Comarca, juntament amb les Llars Mundet, **l'homenatgen en reconeixement a la seva lluita en defensa de la gent gran**. L'acte

té lloc a les Llars Mundet, a Barcelona, on resideix, i des de Sabadell s'organitzen autocars per assistir-hi. Fidela Renom rep molt agraïda aquest tribut, on hi participen entre d'altres: el Cor de la Llar Pensionista de la Creu Alta, la seva amiga Maria Teresa Gavarró i l'exregidora sabadellenca de Serveis Socials, Pilar Molins. **Com a símbol de la ciutat i record de la seva professió d'ordidora, rep una llançadora d'obsequi**.

Ja el 1983, la Coordinadora de Clubs de Jubilats i Pensionistes de Sabadell i Comarca i altres entitats de la ciutat proposen que se li concedeixi una medalla al mèrit per la seva trajectòria, així com que se li dediqui un espai públic. El 1994 és la secció local d'ERC —el partit al qual va pertànyer— qui proposa que es dediquin carrers a quatre personalitats polítiques sabadellenques vinculades al republicanisme històric: Fidela Renom, Amadeu Aragay, Magí Marcè i Salvador Sarrà. No és, però, fins al 1998 que finalment **se li dedica una plaça cèntrica**, a pocs metres de l'Ajuntament.

Totes aquestes iniciatives de caire cívic o polític tenen per finalitat **honorar la figura de Fidela Renom i amb ella homenatjar aquella inoblidable generació de republicanes** que amb el seu compromís polític pioner van aconseguir unes cotes de drets i llibertats sense precedents per a les dones, i amb les quals sempre estarem en deute.

«Els moments en què vivim són cada dia que passa més emocionants. A cada minut sentim la inquietud dels nostres germans que lluiten bravament per defensar els drets d'un poble que un dia va saber agermanar-se per obtenir el Triomf, la Llibertat i la Justícia i que després d'assolida la Victòria, l'alegria del triomf ens féu perdre la visió del que tenien preparat els nostres adversaris. És més que criminal! La revolució, convertida en cruenta guerra entre germans de races, sense altre objectiu que l'afany de governar per la força! [...]

I nosaltres, les dones, treballem també sense descans i no perdem el temps plorant la pèrdua dels éssers volguts si assolim la victòria.

Qui no donaria de bon gust la vida, davant un pervindre millor pels nostres fills? Les dones, doncs, ja mai voldrem tornar enrera. La nostra tasca encara que feixuga deu ésser un alicient que ajudi eficaçment als abnegats companys que amb els seus sacrificis porten l'ajut a tots aquells infants i familiars que la mà criminal del feixisme ha fet abandonar llurs domicilis.»

«Del moment actual»

Fragment d'un article de Fidela Renom
publicat al *Full Oficial*, el 12 de desembre de 1936

